

Angela Ilić u članku “Building Democracy in Vojvodina” (str. 369 – 391) prikazuje stanje u Vojvodini, sjevernoj pokrajini Srbije. Upozorava na posebnosti Vojvodine u sklopu Srbije iako se, razumljivo, problem razvoja demokracije u toj pokrajini u mnogočemu podudara s općim stanjem i problemima u Srbiji.

U trećem dijelu zbornika, odnosno zaključku nalazi se članak Christine M. Hassenstab “Where Does Europe End? A Conclusion” (str. 395 – 422). U tom zaključnom članku dan je osvrt na ostale članke u zborniku te zaključna razmatranja svih složenosti procesa demokratizacije u državama nastalim slomom Jugoslavije, pri čemu se navodi i misao Jana-Wernera Müllera da Europa “završava” ondje gdje prestaju liberalna demokracija i vladavina prava.

Slijedi popis literature relevantne za ovu temu (str. 423 – 433) te imensko i tematsko kazalo (str. 434 – 452).

Ovaj zbornik radova vrijedan je prilog poznavanju određenih aspekata najnovije hrvatske povijesti i povijesti zemalja s kojima je do 1991. bila u sastavu Jugoslavije. Zbornik komparativno prikazuje određene značajke zemalja nastalih raspadom Jugoslavije i njihov politički i društveni razvoj od početka 1990-ih, pa i početkom ovoga stoljeća, i može biti poticajno polazište za nova istraživanja najnovijega razdoblja povijesti Hrvatske i zemalja u njezinu okruženju.

Nikica Barić

İbrahim Kamil, ur., *Soğuk Savaş sonrasında Balkanlar (1990-2015)* [Balkan nakon hladnoga rata, 1990. – 2015.] (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2017), 698 str.

İbrahim Kamil profesor je međunarodnih odnosa na Trakijskom sveučilištu u Edirneu u Turskoj. Autor je triju monografija o položaju turske manjine u Bugarskoj, a pisao je i o položaju turskih manjina u drugim državama jugoistočne Europe i o diplomatskim odnosima Turske u toj regiji. Njegov najnoviji rad urednička je knjiga u kojoj je angažirao brojne turske suradnike s polja međunarodnih odnosa, povijesti i javne uprave radi objavljivanja knjige u kojoj bi se obradila politička, ekonomska i diplomatska povijest jugoistočne Europe od 1990. do danas. Zbog nepostojanja konsenzusa oko značenja pojmova “Balkan” i “jugoistočna Europa” treba napomenuti da se u ovom izdanju u tu skupinu zemalja ubrajaju Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Grčka, Hrvatska, Kosovo, Makedonija, Rumunjska, Slovenija i Srbija.

U “Predgovoru” (str. III – IV) urednik je predstavio temu knjige i istaknuo da je njezina pretežita tema proces demokratizacije u većinom postsocijalističkim državama jugoistočne Europe nakon 1990., kada je svijet doživio tektonsku transformaciju nestankom jednoga od polova u hladnoratovskoj podjeli i kada su NATO i Europska unija počeli imati golemu ulogu u razvoju regije. Brojni turski istraživači pomno su pratili taj razvoj događaja i zato im je u ovoj knjizi dan prostor za iznošenje zaključaka o povijesti jugoistočne Europe u tom razdoblju.

Knjiga je podijeljena na četiri cjeline. Prva cjelina, "Balkan nakon hladnoga rata" (str. 3 – 103), uvod je u spomenutu temu i iscrtavanje povijesnoga okvira, a sastoji se od jednoga jedinog poglavlja naslovljenog "Balkanske države tijekom hladnoga rata (1945. – 1990.)". U njemu je urednik opisao duboku podjelu među zemljama jugoistočne Europe u drugoj polovini XX. stoljeća, kada su Albanija, Jugoslavija, Rumunjska i Bugarska svoje mjesto našle u Istočnom, a Grčka i Turska u Zapadnom bloku. Specifičnu sudbinu imala je Albanija, koja se u jednoj fazi svojega razvoja našla i pod zaštitom Narodne Republike Kine, iako ta suradnja nije bila dugoga vijeka. Što se tiče Jugoslavije, autor njezin projekt nesvrstanih smatra neuspjehom, ali naglašava snažnu jugoslavensku diplomaciju i razvijene kontakte s hladnoratovskim silama. Autor zbog svojih istraživačkih usmjerenja možda i prevelik prostor ostavlja za analizu političkih događaja u Grčkoj i Turskoj, posebice tursko-bugarskih diplomatskih sukoba oko preseljenja stotina tisuća pripadnika turske manjine iz Bugarske u Tursku.

Druga cjelina, "Kraj hladnoga rata: države nastale raspadom Jugoslavije" (str. 107 – 361), opisuje sedam novonastalih postjugoslavenskih država. U poglavlju "Bosna i Hercegovina nakon hladnoga rata i masakr u Srebrenici" (str. 107 – 162) İlker Alp ustvrđuje da Daytonski sporazum nije donio očekivanu stabilnost u Bosni i Hercegovini (BiH), da sukobi i nesporazumi još nisu riješeni, nego su "zaleđeni", i da je prijetnja ratnoga sukoba i dalje prisutna. Autor tumači visoku razinu utjecaja zapadnih sila u BiH željom da prošire svoj utjecaj u regiji i zaštite se od stvaranja muslimanske države na Balkanu. Autor predviđa da budućnost nosi nove sukobe u BiH, na Kosovu, u Makedoniji i čak u Albaniji.

Drugo poglavlje nosi naslov "Bosna i Hercegovina nakon Daytona: političko-upravni ustroj, ekonomsko stanje i vanjska politika (1995. – 2017.)" (str. 163 – 216) i u njemu se urednik knjige osvrće na destruktivnost velikosrpske politike 90-ih godina prošloga stoljeća, opisuje složenost političko-upravnoga ustroja BiH nakon Daytonskoga sporazuma i njegovu nefunkcionalnost te trud međunarodne zajednice da taj sustav profunkcionira. Autor naglašava ovisnost BiH o međunarodnoj zajednici i u tom kontekstu aktivnosti Turske na polju uključivanja BiH u međunarodne organizacije i pokretanja ekonomskoga razvoja, čime se Turska smjestila u red zemalja s kojima BiH ima najrazvijenije diplomatske i ine odnose.

Hakan Demir u poglavlju "Hrvatska nakon hladnoga rata" (str. 217 – 237) daje uravnotežen pregled hrvatske političke povijesti. U dosadašnjim analizama hrvatske povijesti turskih znanstvenika moglo se naći brojne radove koji ne vladaju svim činjenicama i pokazuju manjak upućenosti u hrvatske političke prilike. Zato je ugodno čitati rad autora koji vlada svim činjenicama i pokazuje upućenost u recentne radove na temu hrvatske političke povijesti XIX. i XX. stoljeća. Vezivno tkivo autorovih tumačenja hrvatske povijesti u XX. stoljeću jest težnja hrvatskoga naroda za federalizacijom kao odgovarajućom zaštitom nacionalnih interesa unutar svake od prijašnjih državnih tvorevina te borbom protiv suprotnih tendencija. Autor razloge raspada druge Jugoslavije vidi u raskolu između federalizacije i centralizacije države i u suprotstavljenosti najvećih naroda, Srba i Hrvata, u tom pitanju, te u velikosrpskoj politici kao presudnom čimbeniku raspada države. Autor ističe ulogu Franje Tuđmana i hrvatskoga vodstva u oblikovanju neovisne hrvatske države i očuvanju teritorijalnoga integriteta, ali naglašava i autoritarne tendencije Tuđmana i Hrvatske demokratske zajednice tijekom 1990-ih. Za razdoblje nakon 2000. opisuje razvoj društveno-političke kulture u liberalno-demokratskom smjeru i uključivanje Hrvatske u euroatlantske integracije, fokusirajući se na hrvatsko uključivanje u NATO

i Europsku uniju kao glavna postignuća vanjske politike. Autor znatan dio svojega priloga posvećuje ekonomskim problemima koje je Hrvatska proživljavala u sklopu svjetske ekonomske krize od 2008. nadalje. Ističe dva trenutačna problema hrvatske politike: spori izlazak iz ekonomske krize i rapidno smanjivanje broja stanovnika. Sve u svemu, autorov prilog ima karakteristike vrlo kvalitetna uvoda u hrvatsku suvremenu povijest za sve zainteresirane među turskom javnošću.

U poglavlju “Republika Crna Gora” (str. 239 – 256) Cemile Arikoğlu Ündücü fokusirala je svoj pregled suvremene političke povijesti Crne Gore na njezino stjecanje neovisnosti 2006. i na loše odnose sa Srbijom. S vremenom je crnogorsko političko vodstvo uspostavilo dobre odnose sa svim susjednim državama, a to unutar zajednice sa Srbijom, ustvrđuje autorica, nije bilo moguće. U najnovije vrijeme glavni cilj crnogorske vanjske politike jest ostvarivanje članstva u Europskoj uniji, dočim je drugi važan cilj ostvaren 2017. članstvom u NATO-u.

Duygu Kara u poglavlju “Politički i ekonomski ustroj i vanjska politika Republike Kosova” (str. 257 – 286) ponajviše opisuje albansko-srpski sukob na Kosovu tijekom 1990-ih i loše odnose Srbije i Kosova koji su iz toga sukoba proizašli. Razmišlja iz 1990-ih i dalje zagađuju njihove diplomatske odnose i ne izgledaju kao da će se razriješiti u bliskoj budućnosti, smatra autorica, čak i uza svu diplomatsku pomoć Europske unije, čiji članovi obje zemlje žele postati u skoroj budućnosti. Kosovo se u vanjskoj politici trudi proširiti broj država koje priznaju njegovu neovisnost, a na unutarnjoj razini osigurati svoju ekonomsku stabilnost.

U poglavlju “Politički i ekonomski ustroj i vanjska politika Republike Makedonije (1990. – 2015.)” (str. 287 – 310) Ümran Güneş ustvrdio je da su najveća prepreka širem uključanju Makedonije u međunarodne integracije njezini susjedi Bugarska, Srbija i Grčka. Izravna posljedica narušenih susjedskih odnosa jest i loša ekonomska slika Makedonije, smatra autor. Makedonska prijava za članstvo u Europskoj uniji 2004. i daljnja procedura na putu prema članstvu jedna je od rijetkih težnji makedonske politike koja nailazi na prihvaćanje svih makedonskih političkih struja, a približavanjem Europskoj uniji i NATO-u Makedonija teži riješiti probleme sa susjedima i tromom ekonomijom.

U poglavlju “Srbija nakon hladnoga rata” (str. 311 – 326) Sabri Can Sannav rezimirao politička zbivanja u državi za čiju je važnu karakteristiku istaknuo naklonjenost Rusiji i njezinoj vanjskoj politici. Autor je ekonomsko stanje u Srbiji u posljednja tri desetljeća opisao kao tegobno, za što odgovornost imaju ratovi i sporo uključivanje na slobodno tržište nakon rušenja režima Slobodana Miloševića, a potom i svjetska ekonomska kriza od 2008. godine. Provedene reforme malo su učinile da se ekonomsko stanje poboljša, a želja za članstvom u Europskoj uniji još uvijek ne izgleda kao ostvariva u skorom vremenu, posebice zbog sukoba s Kosovom.

Nesrin Kenar ustvrdila je u poglavlju “Politički i ekonomski ustroj i vanjska politika Slovenije nakon hladnoga rata” (str. 327 – 361) da je neovisna Slovenija u 25 godina svojega postojanja, bez obzira na prvotne krizne godine, uspješno razvila liberalne demokratske i ekonomske institucije. Pored toga, Slovenija je bila uspješna u pristupanju međunarodnim organizacijama poput Europske unije i NATO-a 2004., a autorica je istaknula i uspješno rješavanje problema s Hrvatskom.

U trećoj cjelini, naslovljenoj “Ostale balkanske države nakon hladnoga rata” (str. 365 – 515), obrađene su ostale zemlje jugoistočne Europe: Albanija, Bugarska, Rumunjska, Turska i Grčka. U poglavlju “Politički i ekonomski ustroj i vanjska politika

Albanije nakon hladnoga rata” (str. 365 – 391) Nehir Ağırseven istaknula je velike teškoće koje je Albanija imala na prijelazu iz socijalističkoga sustava u sustav liberalne demokracije i tržišne ekonomije: najveće boljke albanske države u 1990-ima bile su manjak političke stabilnosti, socijalna nesigurnost, nezaposlenost i korupcija. Albanija je do danas ostala jedna od najnerazvijenijih država Europe, ali su ekonomske reforme od 2000. pokazale znakove poboljšanja. Jedno od najvećih postignuća albanske vanjske politike jest njezino članstvo u NATO-u od 2009., a približavanje Europskoj uniji, zaključila je autorica, trebalo bi imati pozitivan učinak na sve problematične točke albanske stvarnosti.

U poglavlju “Političko-ekonomski razvoj i vanjska politika Bugarske (1990. – 2015.)” (str. 393 – 430) Bahar Toparlak očekivano je istaknula demokratizaciju i izlazak na slobodno ekonomsko tržište u ranim 1990-ima kao glavne pozitivne promjene koje je Bugarska doživjela nakon hladnoga rata. Osim toga, autorica je kao jedno od najvećih postignuća bugarske politike označila proširenje manjinskih prava u sklopu promjena koje je Bugarska uvela tijekom pristupanja Europskoj uniji, ali je naglasila da Bugarska još mora poraditi na provođenju tih zakonskih promjena. Bugarska je od 2004. u NATO-u, a od 2007. u Europskoj uniji, i to autorica smatra njezinim najvažnijim vanjskopolitičkim postignućima.

U poglavlju “Politički i ekonomski ustroj i vanjska politika Rumunjske” (str. 433 – 464) Onur Limon opisuje dugotrajan proces demokratizacije i ekonomskih reformi u Rumunjskoj od kraja socijalističke vlasti 1989. do danas i izostanak znatnijega ekonomskog boljitka unatoč 2007. ostvarenom članstvu u Europskoj uniji. Rumunjsku i dalje muče nezaposlenost i korupcija, i to i među najvišim ešalonima vlasti, rezultat čega su brojne izmjene vladajućih stranaka i koalicija i golemo nezadovoljstvo među narodom.

U poglavlju “Društveno-politički ustroj, vanjska politika i ekonomsko stanje u Turskoj (1990. – 2015.)” (str. 465 – 482) Servet Karagöz prikazao je vijugavi put Turske od autoritarnoga razdoblja 1980-ih prema demokratizaciji početkom 2000-ih i opet prema autoritarnosti u najnovijem razdoblju, s tim da je autoritarnu snagu u 1980-ima imala turska vojska, a u posljednjih deset godina taj je položaj zauzela Stranka pravde i razvoja (AKP). Autor međutim ne iznosi zaključke koji bi ovako otvoreno opisivali tursku političku stvarnost, nego se posvećuje iznošenju niza brojčanih podataka, većinom ekonomskih, koji pokazuju da Turska od početka vladavine AKP-a proživljava konstantan ekonomski razvoj, koji je svjetska ekonomska kriza od 2008. tek neznatno usporila.

U poglavlju naslovljenom “Grčka nakon hladnoga rata” (str. 483 – 515) Emre Kalay istaknuo je da su ekonomske krize najizrazitiji grčki problem u posljednjih 25 godina i da su prouzročile političku nestabilnost, društveno nezadovoljstvo i buđenje ekstremnih političkih struja. Pored toga, naizgled nerješiv politički sukob sa susjednom Makedonijom truje njihove međusobne odnose i umanjuje diplomatsku snagu Grčke u međunarodnim odnosima.

Četvrta cjelina pod naslovom “Politika velikih država i međunarodnih organizacija prema Balkanu nakon hladnoga rata” (str. 517 – 695) započinje poglavljem “Politika Sjedinjenih Američkih Država prema Balkanu nakon hladnoga rata (1990. – 2017.)” (str. 517 – 546) i u njemu Mustafa Işık opisuje jačanje političkoga angažmana Sjedinjenih Američkih Država u jugoistočnoj Europi nakon raspada Sovjetskoga Saveza i težnju da uz pomoć NATO-a i njegova neograničenoga širenja potpuno istisne ruski utjecaj iz regije. Ta je namjera bila zamalo ostvarena za mandata Georgea Busha, ali za vrijeme Baracka Obame Rusija je ponovo pronašla uporište na Balkanu.

U poglavlju “Politika Rusije prema Balkanu nakon hladnoga rata” (str. 547 – 579) Giray Saynur Derman daje pregled povijesnih veza Rusije sa zemljama jugoistočne Europe i ističe da je ruski utjecaj na politiku ove regije posljednjih godina sve snažniji i da se iskazuje u ruskoj naklonjenosti Srbiji i ekonomskim inicijativama u regiji, za koje autor smatra da će u doglednoj budućnosti biti sve snažnije.

U poglavlju “Odnosi nejugoslavenskih balkanskih država s Europskom unijom” (str. 581 – 600) Emirhan Kaya opisuje odnose Europske unije s Albanijom, Bugarskom, Grčkom i Rumunjskom u posljednjih 25 godina i ustvrđuje da su ti odnosi bili određeni željom Europske unije za proširenjem u jugoistočnu Europu radi proširenja političkoga i ekonomskoga utjecaja, u čemu je prijelomnu ulogu imala potpora Sjedinjenih Američkih Država takvim težnjama. Jedino je Albanija i njezino loše ekonomsko i socijalno stanje bila prepreka Europskoj uniji da i tu državu opsežnije uključi u pristupne procese, u kojima su Bugarska i Rumunjska uspješno prošle unatoč svojim ekonomskim i inim nedostacima.

U poglavlju “Odnosi Europske unije s postjugoslavenskim državama” (str. 601 – 625) Merve Kaya i Emirhan Kaya ustvrdili su da su visoki kriteriji koje je Europska unija ustanovila za priznavanje članstva velika prepreka postjugoslavenskim državama zbog razmirica koje su ponijele iz ratova 1990-ih. Pojedine države ipak pokazuju političku volju da nadiđu spomenute razmirice ako je nagrada članstvo u Europskoj uniji, smatraju autori, a to bi moglo pospješiti njezino širenje u jugoistočnoj Europi.

Sibel Akgün istaknula je u poglavlju “Politika Ujedinjenih naroda prema Balkanu od 1992. do danas” (str. 627 – 657) da Ujedinjeni narodi nisu bili sposobni razriješiti većinu političkih sukoba u jugoistočnoj Europi u posljednjih 25 godina, pri čemu je prostor bivših jugoslavenskih država teren na kojem su imali najporaznije rezultate. Zato autorica jedino rješenje koje vodi k poboljšanju djelovanja Ujedinjenih naroda vidi u korjenitoj promjeni njihova ustroja i načina interveniranja u kriznim situacijama.

U poglavlju “Politika NATO-a prema Balkanu nakon hladnoga rata” (str. 659 – 695) Selçuk Eryılmaz ustvrdio je da je NATO vrlo uspješno u svoje redove privukao sve zemlje jugoistočne Europe osim BiH, Makedonije i Srbije i da se zbog zazora koji NATO i Sjedinjene Američke Države imaju prema širenju političkih i ekonomskih interesa Rusije na Balkanu može očekivati da će NATO nastaviti s politikom masovnog učlanjenja.

Urednik knjige pronašao je suradnike za ovo izdanje gotovo posve među svojim kolegama na odsjecima za povijest, međunarodne odnose i javnu upravu na matičnom sveučilištu i Sveučilištu Sakarya (Sakarya, Turska), gdje je radio prije prelaska na Trakijsko sveučilište. Takav izbor suradnika na prvi se pogled čini vrlo skučenim, ali pažljivije čitanje pokazuje da se svi suradnici vrlo dobro razumiju u teme o kojima pišu. Zastupljeni prilozi međusobno su različiti u stilu pisanja i pristupu obradi teme, ali urednik je forsiranjem obrade ekonomskih tema i vanjske i unutarnje politike te uniformnim oblikovanjem teksta ipak uspio postići da čitatelji mogu doživjeti knjigu kao cjelinu i jednostavno pratiti tematiku. U knjizi se na jednome mjestu mogu pronaći ujednačene analize političke povijesti svih zemalja jugoistočne Europe od 1990. do danas i zato je ovo izdanje kvalitetan uvod u tematiku za svakoga koga zanima spomenuto područje i razdoblje.